

УДК 336:338.46

Л. С. Стасюк

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто особливості формування фінансового результату від основної діяльності машинобудівних підприємств, специфіку традиційної та нетрадиційної методик факторного аналізу. Обґрунтовано переваги застосування нетрадиційної методики факторного аналізу, сформульовані рекомендації.

Ключові слова: фінансовий результат, традиційна методика факторного аналізу, нетрадиційна методика факторного аналізу, умовно-змінні витрати, умовно-постійні витрати.

Summary. Peculiarities of formation of financial results from operations engineering enterprises; specific traditional and alternative methods of factor analysis. The advantages of the use of alternative methods of factor analysis, formulated recommendations.

Key words: financial performance, the traditional method of factor analysis, alternative methods of factor analysis, semi-variable costs, semi-fixed costs.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки зростає значення забезпечення прибутковості діяльності підприємств, підвищення результативності. Прибуток характеризує ефективність діяльності підприємств, є кінцевим позитивним результатом господарської діяльності, джерелом формування державного бюджету, основою для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень. На підприємствах приріст прибутку досягається не лише завдяки збільшенню трудового внеску колективу підприємства, а й за

рахунок багатьох інших факторів. Основною метою аналізу фінансових результатів підприємства є визначення резервів підвищення прибутковості та економічної ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Саме тому ефективне управління прибутком машинобудівних підприємств, прийняття виважених управлінських рішень на основі здійснених наукових досліджень повинне здійснюватись з урахуванням факторів, що впливають на цей процес.

© Л. С. Стасюк, 2013

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці методики аналізу фінансових результатів присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників: М. І. Горбатюк, Н. І. Гавловської, О. І. Гончар, В. М. Івахненко, В. О. Мец, О. Я. Базилінської, О. Г. Білої, О. О. Орлова, Є. Г. Рясних, Є. В. Мниха, Г. В. Савицької, Н. А. Хрущ та ін. Але варто зауважити, що в існуючих літературних джерелах розглянуто методику аналізу фінансових результатів діяльності підприємства взагалі, без урахування особливостей діяльності машинобудівних підприємств.

Тому, враховуючи зазначене, **метою нашого дослідження** є розкриття і порівняння методик факторного аналізу зміни результативного показника — прибутку від основного виду діяльності машинобудівних підприємств.

Предметом дослідження є методики (традиційна, нетрадиційна) факторного аналізу, що впливають на зміну прибутку.

Виклад основного матеріалу. Прибуток — найбільш проста і водночас одна із найскладніших категорій, якими оперує ринкова економіка. Прибуток є стрижнем і головною рушійною силою розвитку економіки, основним мотивом діяльності підприємств і підприємців в сучасних умовах господарювання. Це і визначає його первинну суть. У той же час складність цієї економічної категорії визначається низкою сутнісних граней, які він відображає, та великою кількістю важливих функцій, які він виконує. Відомо, що зміст, форма, загальні вимоги до розкриття статей і формування фінансових результатів діяльності підприємств визначається П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» і відображаються у фінансовій звітності під тією ж назвою. Згідно із П(С)БО 3 виокремлюють такі види прибутку (збитку): валовий прибуток (збиток), прибуток (збиток) від операційної діяльності, прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток (збиток) [1].

Однак ці види прибутку не можуть відобразити фінансовий результат від реалізації продукції, адже суму прибутку (збитку) логічним буде зобразити як різницю між валовим прибутком та сумою адміністративних витрат і витрат на збут.

На зміну обсягу прибутку від реалізації продукції можуть впливати такі фактори: фізичний обсяг доходу від реалізації продукції, рівень прибутку від реалізації продукції, рівень валового прибутку, рівень та сума адміністративних витрат, рівень та сума витрат на збут. Тому з метою підрахунку резервів зростання суми прибутку необхідно визначити вплив зазначених факторів на цей показник [2; 3; 4].

Для визначення впливу зазначених факторів можна використати традиційну методику, за якою аналіз прибутку від реалізації продукції розраховуватиметься на основі формули:

$$\Pi^{PP} = \frac{D^{PP} \cdot (P_{ВП} - P_{AB} - P_{ЗВ})}{100}, \quad (1)$$

де Π^{PP} — прибуток від реалізації продукції;
 D^{PP} — доход від реалізації продукції;
 $P_{ВП}$ — рівень валового прибутку;
 P_{AB} — рівень адміністративних витрат;
 $P_{ЗВ}$ — рівень витрат на збут [5, с. 180–181; 6, с. 273–274].

Дані для формування прибутку від реалізації продукції на прикладі підприємства ВАТ «Темп» (Хмельницька обл.) наведені в табл. 1.

Традиційна методика розрахунку впливу факторів на зміну прибутку від реалізації продукції:

1. Вплив зміни фізичного обсягу доходу від реалізації продукції:

$$\Delta \Pi_{D^{PP}}^{PP} = \frac{(D^{PP}_1 - D^{PP}_0) \cdot P_{\Pi^{PP}_0}}{100}, \quad (2)$$

де $P_{\Pi^{PP}}$ — рівень прибутку від реалізації продукції. Результати розрахунків наведено в табл. 2.

2. Вплив зміни рівня валового прибутку:

$$\Delta \Pi_{P_{ВП}}^{PP} = \frac{(P_{ВП_1} - P_{ВП_0}) \cdot D^{PP}_1}{100}. \quad (3)$$

3. Вплив зміни рівня адміністративних витрат:

$$\Delta \Pi_{P_{AB}}^{PP} = -\frac{(P_{AB_1} - P_{AB_0}) \cdot D^{PP}_1}{100}. \quad (4)$$

4. Вплив зміни рівня витрат на збут:

$$\Delta \Pi_{P_{ЗВ}}^{PP} = -\frac{(P_{ЗВ_1} - P_{ЗВ_0}) \cdot D^{PP}_1}{100}. \quad (5)$$

Сукупність впливу факторів на зміну прибутку із застосуванням традиційної методики становитиме 1840,0 тис. грн. Сума прибутку ВАТ «Темп» у 2011 році могла бути значно більшою, якби не негативний вплив зміни рівня валового прибутку та вплив зміни рівня витрат на збут. За рахунок зменшення рівня валового прибутку у 2011 році сума прибутку ВАТ «Темп» зменшилась на 2947,9 тис. грн., за рахунок впливу зміни рівня витрат на збут прибуток зменшився на 29,6 тис. грн. Однак зменшення прибутку могло бути більш суттєвим, якби не позитивний вплив зміни рівня адміністративних витрат та вплив фізичного обсягу доходу, а саме: за рахунок того, що дохід від реалізації продукції ВАТ «Темп» у 2011 році збільшився на 4711 тис. грн. порівняно з попереднім роком і становив 38490 тис. грн., прибуток підприємства збільшився на 835,4 тис. грн. Однак ця методика розрахунку впливу факторів має низку недоліків, оскільки вона не враховує взаємозв'язок залежності витрат від обсягу доходів від реалізації продукції. Тому при розрахунку впливу факторів на прибуток зміни рівнів адміністративних витрат і витрат на збут не враховується їх залежність від зміни обсягу доходу від реалізації продукції. Ще одним недоліком слід вважати те, що вплив змі-

Таблиця 1

Фінансовий результат від реалізації продукції ВАТ «Темп»

Показник	2010 рік	2011 рік	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
Доход від реалізації продукції, тис. грн.	33779	38490	4711
Валовий прибуток, тис. грн.	11350	9985	-1365
Рівень валового прибутку, % до доходу від реалізації продукції	33,601	25,942	-7,659
Адміністративні витрати, тис. грн.	4620	4962	342
Рівень адміністративних витрат, % до доходу від реалізації продукції	13,677	12,892	-0,785
Витрати на збут, тис. грн.	740	873	133
Рівень витрат на збут, % до доходу від реалізації продукції	2,191	2,268	0,077
У тому числі:			
Умовно-змінні витрати на збут:			
— сума, тис. грн.	500	560	60
— рівень, % до доходу від реалізації продукції	1,480	1,455	-0,025
Умовно-постійні витрати на збут, тис. грн.	240	313	73
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	5990	4150	-1840
Рівень прибутку від реалізації продукції, % до доходу від реалізації продукції	17,733	10,782	-0,6951

Таблиця 2

Вплив факторів на розмір прибутку від реалізації з використанням традиційної та нетрадиційної методик

Фактори	Традиційна методика	Нетрадиційна методика
1	2	3
Вплив зміни фізичного обсягу доходу від реалізації (тис. грн.)	835,4	1513,2
Вплив зміни рівня валового прибутку (тис. грн.)	-2947,9	-2947,9
Вплив зміни рівня адміністративних витрат (тис. грн.)	302,1	-342,0
Вплив зміни рівня витрат на збут (тис. грн.):	-29,6	—
вплив зміни рівня умовно-змінних витрат на збут (тис. грн.);	—	9,6
вплив зміни суми умовно-постійних витрат на збут (тис. грн.)	—	-73,0
Сукупність впливу факторів (тис. грн.)	1840,0	1840,0

ни обсягу доходу від реалізації продукції обраховується безпосередньо на прибуток від реалізації продукції. На нашу думку, доцільніше спершу розрахувати вплив зміни доходу від реалізації продукції на показники, оскільки обсяг доходу від реалізації продукції впливає на всі елементи, що формують прибуток від реалізації продукції.

Об'єктивно оцінити фінансовий результат від основної діяльності дозволяє нетрадиційна методика факторного аналізу, в якій враховано недоліки традиційної [7].

Нетрадиційна методика розрахунку впливу факторів на зміну прибутку від реалізації продукції:

1. Вплив зміни доходу від реалізації продукції на показники, що формують прибуток:

— вплив на суму валового прибутку:

$$\Delta VP_{ДРП} = \frac{(D_{1}^{РП} - D_{0}^{РП}) \cdot P_{ВП_0}}{100}; \quad (6)$$

— вплив на суму витрат на збут:

$$\Delta ZB_{ДРП}^{ЗМ} = \frac{(D_{1}^{РП} - D_{0}^{РП}) \cdot P_{ЗВ_0}^{ЗМ}}{100}, \quad (7)$$

де $P_{ЗВ}^{ЗМ}$ — рівень умовно-змінних витрат на збут.

Вплив зміни фізичного обсягу доходу від реалізації продукції:

$$\Delta П_{ДРП}^{РП} = \Delta VP_{ДРП} - \Delta ZB_{ДРП}^{ЗМ}. \quad (8)$$

2. Вплив зміни рівня валового прибутку:

$$\Delta П_{Р_{ВП}}^{РП} = \frac{(P_{ВП_1} - P_{ВП_0}) \cdot D_{1}^{РП}}{100}. \quad (9)$$

3. Вплив зміни суми адміністративних витрат:

$$\Delta П_{АВ}^{РП} = -AB = -(AB_1 - AB_0). \quad (10)$$

4. Вплив зміни рівня умовно-змінних витрат на збут:

$$\Delta П_{Р_{ЗВ}^{ЗМ}}^{РП} = -\Delta ZB_{Р_{ЗВ}^{ЗМ}}^{ЗМ} = -\left(\frac{D_{1}^{РП} \cdot (P_{ЗВ_1}^{ЗМ} - P_{ЗВ_0}^{ЗМ})}{100}\right). \quad (11)$$

5. Вплив зміни суми умовно-постійних витрат на збут:

$$\Delta П_{ЗВ^{ПОСТ}}^{РП} = -\Delta ZB^{ПОСТ} = -(ZB_1^{ПОСТ} - ZB_0^{ПОСТ}), \quad (12)$$

де $\Delta ZB^{ПОСТ}$ — зміна суми умовно-постійних витрат на збут;

$ZB^{ПОСТ}$ — сума умовно-постійних витрат на збут.

Згідно з нетрадиційною методикою сукупність впливу факторів на прибуток становитиме 1840,0 тис. грн. До цього результату призвів негативний вплив зміни рівня валового прибутку (-2947,9 тис. грн.), вплив зміни рівня адміністративних витрат (-342,0 тис. грн.) та вплив зміни суми умовно-постійних витрат на збут (-73,0 тис. грн.). Однак сума зменшення прибутку могла бути значно більшою, якби не позитивний вплив на прибуток доходу від реалізації продукції, а саме: за рахунок того, що до-

ход від реалізації продукції ВАТ «Темп» у 2011 році порівняно з 2010 роком збільшився на 4711 тис. грн. і склав 38490 тис. грн., сума прибутку збільшилася на 1513,2 тис. грн. Результати обрахунку свідчать про те, що вплив на зміну прибутку від реалізації продукції рівня валового прибутку не залежить від методики, однак при застосуванні традиційної методики показник впливу обсягу доходу від реалізації продукції занижений і приблизно вдвічі менший, ніж при застосуванні нетрадиційної.

Висновки. Вагомими перевагами від застосування нетрадиційної методики над традиційною є:

1) можливість розрахунку впливу зміни доходу від реалізації продукції на усі показники, що формують прибуток від реалізації продукції;

2) урахування залежності витрат від зміни обсягу доходу від реалізації продукції;

3) можливість більш точно визначити вплив зміни рівнів витрат, завдячуючи розподілу на умовно-змінні та умовно-постійно.

Література

1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку — 3 «Звіт про фінансові результати», затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 р. // Збірник систематизованого законодавства. — 2001. — С. 21–26.

2. Бабин І. М. Методичні аспекти обліку платних послуг / І. М. Бабин // Вісник Львівської

комерційної академії. Серія економічна. Випуск 17. — Львів : Львівська комерційна академія, 2005 — С. 358–364.

3. Боднарюк І. Л. Вплив зміни рівня витрат та інших факторів на величину операційного прибутку / І. Л. Боднарюк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Випуск 22. — Львів : Львівська комерційна академія, 2006 — С. 404–409.

4. Гринів Б. В. Аналіз витрат обігу та шляхи його вдосконалення / Б. В. Гринів // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Випуск 16. — Львів : Львівська комерційна академія, 2004 — С. 175–180.

5. Економічний аналіз : навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін. ; [за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка]. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2003. — 556 с.

6. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / Г. В. Савицька. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Знання, 2005. — 662 с.

7. Цукатова О. В. Особливості аналізу фінансових результатів підприємств торгівлі / О. В. Цукатова, О. О. Горошанська, Н. Б. Кашена // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Випуск 16. — Львів : Львівська комерційна академія, 2004 — С. 453–457.